

Motion till riksdagen 2024/25:3264

av Teresa Carvalho m.fl. (S)

med anledning av skr. 2024/25:29 Riksrevisionens rapport om Kriminalvårdens behandlingsverksamhet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett nytt mål för Kriminalvården enligt vilket 90 procent av klienterna med en strafftid överstigande ett år ska påbörja ett behandlingsprogram under sin verkställighet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta vidare Trygghetsberedningens förslag om förbättrad tillgång till återfallsförebyggande hälso- och sjukvård för att förbättra mottagligheten för Kriminalvårdens behandlingsprogram och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Regeringen har i den aktuella skrivelsen redogjort för sina bedömningar av de slutsatser och rekommendationer som Riksrevisionen lämnar i rapporten Verktyg för förändring – Kriminalvårdens behandlingsverksamhet (RiR 2024:13). Riksrevisionens övergripande slutsats är att Kriminalvårdens behandlingsverksamhet inte fullt ut bedrivs på ett effektivt sätt då verksamheten är underdimensionerad och det saknas både personal och lokaler. Regeringen instämmer i huvudsak i Riksrevisionens iakttagelser och avser att följa Kriminalvårdens arbete med att prioritera behandlingsverksamheten samt verkställighetsplaneringen. Vidare skriver regeringen att Trygghetsberedningens förslag i betänkandet Vägar till ett tryggare samhälle – Åtgärder för att motverka återfall i brott (SOU 2024:54) kommer att beredas efter att pågående remittering avslutats.

Kriminalvården befinner sig i en historisk expansion

Kriminalvården ansvarar för Sveriges fängelser, frivård och häkten. Att myndigheten fungerar väl är en förutsättning för att dessa verksamheter ska kunna fylla sina helt grundläggande funktioner i det svenska rättsväsendet. Ytterst handlar det om att skydda samhället medan dömda personer avtjänar sina straff och förbereds för ett liv i frihet.

Den svenska kriminalvården har länge varit ett föredöme för andra länder på grund av sin förmåga att verkställa straff och samtidigt säkerställa att de intagna använder tiden på anstalt för att komma ”bättre ut”. Bättre ut är Kriminalvårdens vision som är väl förankrad hos alla medarbetare och visar goda resultat.

De senaste åren har Kriminalvården befunnit sig i en historisk expansion till följd av de straffskärpningar som genomfördes under de föregående mandatperioderna. Sedan 2019 har landets anstalter och häkten varit närmast permanent överbelagda samtidigt som myndigheten arbetat intensivt med att växa.¹ Trots såväl nybyggnation som utvidgad dubbelbeläggning har inte antalet platser ökat lika snabbt som inflödet av nya klienter. Framåt förväntas inflödet av klienter öka ytterligare till följd av att straffen skärps för än fler brott och handlingar.²

Att anstalter och häkten är överbelagda innebär risker. Kriminalvården har återkommande rapporterat om hur platsbristen påverkar myndighetens verksamhet negativt vad gäller både innehåll och kvalitet liksom personalens säkerhet och arbetsmiljö. I takt med att överbeläggningarna permanentas förvärras dessa risker. Fem år är redan i dag en alltför lång tid att arbeta under sådana förhållanden. Regeringen behöver snarast öka takten i myndighetens expansion. Enligt Kriminalvårdens egna beräkningar handlar det om behov av 11–16 nya stora anstalter och nyrekryteringar motsvarande 3 600–5 400 personer.³

Betydelsen av en effektiv och kvalitativ behandlingsverksamhet

Överbeläggningarna går naturligtvis också ut över den viktiga behandlingsverksamheten. Det råder i dag konsensus inom den internationella behandlingsforskningen om att dessa behandlingar fungerar, vilket också stöds av Kriminalvårdens egna effektstudier. Att klienter trots detta inte genomgår behandling är därför allvarligt. En lägre andel som genomgår behandling innebär, allt annat lika, att en högre andel återfaller i brott. Under föregående mandatperiod skärptes därför också regelverket så att dömda nu ges starkare incitament att delta. Lagändringen innebär bl.a. att kopplingen stärkts mellan deltagande och möjligheten till villkorlig frigivning.⁴

Dessa lagändringar har fått effekt och lett till en ökad motivation för klienter att delta.⁵ Samtidigt leder, som Riksrevisionen visar, den ansträngda situationen på anstalterna till att alla ändå inte genomgår behandling. Enligt rapporten är det endast ca 68 procent av klienterna som, trots att de avtjänat ett straff längre än ett år, ens påbörjar en behandling.

¹ Kriminalvården, *Kriminalvård och statistik 2023* (2024).

² Kriminalvården, *Kriminalvårdens kapacitetsrapport 2024–2033* (2023).

³ Kriminalvården, *Kriminalvårdens kapacitetsbehov till följd av Tidöavtalet* (2023).

⁴ Regeringens prop. 2020/21:18 En tydligare koppling mellan villkorlig frigivning och deltagande i återfallsförebyggande åtgärder.

⁵ Kriminalvårdens årsredovisning 2023.

Socialdemokraterna anser att denna andel behöver öka. Vi vill därför att regeringen slår fast som målsättning för Kriminalvården att 90 procent av klienterna med en strafftid överstigande ett år ska påbörja ett behandlingsprogram under sin verkställighet.

Inför beredningen av Trygghetsberedningens förslag

I mars 2020 tillsatte den socialdemokratiskt ledda regeringen Trygghetsberedningen med uppdrag att bistå regeringen med underlag till utformningen av en kunskapsbaserad och brett förankrad kriminalpolitik. I beredningen har samtliga riksdagens partier deltagit, först under socialdemokratiskt, och efter regeringsskiftet, sverigedemokratiskt ordförandeskap. Beredningen har lämnat tre betänkanden: Vägar till ett tryggare samhälle (SOU 2021:85), Vägar till ett tryggare samhälle – Kraftsamling för barn och unga (SOU 2022:67) samt Vägar till ett tryggare samhälle – Åtgärder för att motverka återfall i brott (SOU 2024:52). Samtliga betänkanden har remitterats.

Socialdemokraterna ville egentligen gå längre men står bakom Trygghetsberedningens arbete och ser det som viktigt att regeringen nu också tar beredningens förslag vidare. Förslagen är förankrade i såväl forskning som erfarenhet, och det är en styrka att de har brett stöd i Sveriges riksdag. Det är därför välkommet att regeringen i den aktuella skrivelsen anger att man avser att bereda förslagen vidare.

Socialdemokraterna vill dock redan nu ge särskilt stöd för några av förslagen i slutbetänkandet. Det gäller förslagen om förbättrad tillgänglighet till återfallsförebyggande hälso- och sjukvård, en förstärkt samverkan för unga lagöverträdare samt åtgärder för att förbättra de intagnas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Förslagen borde kunna genomföras snarast, och med utökade åtaganden måste även följa tillräckliga medel till de myndigheter, kommuner och regioner som är involverade i en starkare samverkan för att minska återfall i brott. Riksdagen bör redan i samband med hanteringen av den nu aktuella skrivelsen markera sitt stöd för förslaget om förbättrad tillgång till återfallsförebyggande hälso- och sjukvård, som skulle förbättra mottagligheten för Kriminalvårdens behandlingsprogram.

Teresa Carvalho (S)

Annika Strandhäll (S)

Anna Wallentheim (S)

Sanna Backeskog (S)

Petter Löberg (S)

Mattias Vepsä (S)

Lars Isacsson (S)